

Υπόθεση C-624/20**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου****Ημερομηνία κατάθεσης:**

24 Νοεμβρίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Rechtbank Den Haag, zittingsplaats Amsterdam (Κάτω Χώρες)

Ημερομηνία της απόφασης του αιτούντος δικαστηρίου:

24 Νοεμβρίου 2020

Προσφεύγουσα:

E. K.

Καθού:

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά το ζήτημα κατά πόσον το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ως εκ της φύσεώς του προσωρινό χαρακτήρα και εμποδίζει, επομένως, τη χορήγηση άδειας διαμονής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Ερμηνεία του άρθρου 20 ΣΛΕΕ και του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 2003/109/ΕΚ. Το ζήτημα κατά πόσον τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίζουν τα ίδια αν το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει προσωρινό χαρακτήρα. Στο μέτρο που το ζήτημα αυτό διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης, ανακύπτουν τα ερωτήματα 1) εάν υφίσταται διάκριση μεταξύ των παρεπομένων δικαιωμάτων διαμονής δυνάμει της οδηγίας 2004/38 και δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, 2) εάν το παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει προσωρινό χαρακτήρα και 3) εάν η οδηγία 2003/109 μεταφέρθηκε ορθώς στο ολλανδικό δίκαιο.

Προδικαστικά ερωτήματα

1. Υπάγεται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν αν το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ είναι, αυτό καθαυτό, προσωρινής ή μη προσωρινής φύσεως ή πρέπει τούτο να ορίζεται σε επίπεδο δικαίου της Ένωσης;
2. Σε περίπτωση που τυγχάνει εφαρμογής ερμηνεία σε επίπεδο δικαίου της Ένωσης, υπάρχει, κατά την εφαρμογή της οδηγίας 2003/109/EK, διάκριση μεταξύ των διαφόρων παρεπόμενων δικαιωμάτων διαμονής που έχουν οι υπήκοοι τρίτων χωρών δυνάμει του δικαίου της Ένωσης, στα οποία συγκαταλέγονται το παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής που παρέχεται σε μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης δυνάμει της οδηγίας για τη διαμονή και το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ;
3. Είναι προσωρινής φύσεως το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το οποίο, ως εκ της φύσεώς του, εξαρτάται από την ύπαρξη σχέσης εξάρτησης μεταξύ του υπηκόου τρίτης χώρας και του πολίτη της Ένωσης και είναι, επομένως, πεπερασμένο;
4. Σε περίπτωση που το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ είναι προσωρινής φύσεως, έχει το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση η οποία αποκλείει μόνον τις προβλεπόμενες στο εθνικό δίκαιο άδειες διαμονής από την απόκτηση του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος κατά την έννοια της οδηγίας αυτής;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: άρθρο 20

Οδηγία 2003/109/EK του Συμβουλίου, της 25ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες (ΕΕ 2004, L 16, σ. 44): άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄

Οδηγία 2004/38/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77): άρθρα 7 και 16

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

Vreemdelingenwet 2000 (ολλανδικός νόμος του 2000 περί αλλοδαπών, στο εξής: Vw 2000): άρθρο 8, στοιχείο e, άρθρο 14 και άρθρο 45b

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Η προσφεύγουσα γεννήθηκε στις 30 Νοεμβρίου 1960 και έχει την ιθαγένεια της Γκάνας. Ο υιός της, ο οποίος γεννήθηκε στις 10 Φεβρουαρίου 2002, έχει την ολλανδική ιθαγένεια.
- 2 Στις 9 Σεπτεμβρίου 2013 κοινοποιήθηκε στην προσφεύγουσα, βάσει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, έγγραφο διαμονής δυνάμει του δικαίου της Ένωσης με την ένδειξη «μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης». Από το 2017, στις Κάτω Χώρες, το έγγραφο αυτό ονομάζεται επίσης δικαίωμα διαμονής Chavez-Vilchez ¹.
- 3 Στις 18 Φεβρουαρίου 2019, η προσφεύγουσα υπέβαλε αίτηση για τη χορήγηση άδειας διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες.
- 4 Με απόφαση της 30ης Αυγούστου 2019, ο καθού απέρριψε την αίτηση της προσφεύγουσας για τη χορήγηση άδειας διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες και για τη χορήγηση τακτικής άδειας διαμονής αορίστου χρόνου. Η διοικητική ένσταση που υποβλήθηκε κατά της απόφασης αυτής απορρίφθηκε ως αβάσιμη με απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2019.
- 5 Στις 8 Ιανουαρίου 2020 το rechtbank (πρωτοδικείο, Κάτω Χώρες) έλαβε το δικόγραφο της προσφυγής της προσφεύγουσας κατά της τελευταίας αυτής απόφασης.

Κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 6 Από τις αποφάσεις Singh ², Chavez-Vilchez κ.λπ. ³ καθώς και K. A. κ.λπ. ⁴ προκύπτει, κατά τον καθού, ότι εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν τα δικαιώματα και τις προϋποθέσεις νόμιμης διαμονής στην επικράτειά τους. Επομένως, εναπόκειται στο κράτος μέλος να καθορίσει αν το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι προσωρινής ή μη προσωρινής φύσεως.
- 7 Επιπλέον, η προσφεύγουσα δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/109. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει ως εκ της φύσεώς του προσωρινό χαρακτήρα καθόσον αποσβέννυται όταν ο πολίτης της Ένωσης παύει να εξαρτάται από τον υπήκοο τρίτης χώρας. Συνεπώς,

¹ Κατά την απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Μαΐου 2017, Chavez-Vilchez κ.λπ., C-133/15, EU:C:2017:354.

² Απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, C-502/10, EU:C:2012:636, σκέψεις 39 έως 42.

³ Απόφαση Chavez-Vilchez κ.λπ., σκέψη 64.

⁴ Απόφαση της 8ης Μαΐου 2018, C-82/16, EU:C:2018:308, σκέψεις 53 και 54.

συντρέχει περίπτωση διαμονής για λόγους προσωρινού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 2003/109.

- 8 Το δικαίωμα διαμονής Chavez-Vilchez έχει προσωρινό χαρακτήρα καθόσον δεν αφορά τα δικαιώματα της προσφεύγουσας, αλλά τα δικαιώματα του τέκνου της. Συγκεκριμένα, σκοπός είναι να διασφαλιστεί ότι το τέκνο της προσφεύγουσας δεν θα χρειαστεί να εγκαταλείψει την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το δικαίωμα διαμονής στηρίζεται στη σχέση εξάρτησης μεταξύ της προσφεύγουσας και του ανήλικου τέκνου της, η οποία έχει εξ ορισμού προσωρινό χαρακτήρα. Επομένως, η προσφεύγουσα δεν είχε δικαίωμα να λάβει εθνική τακτική άδεια διαμονής αορίστου χρόνου.
- 9 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει κατ' αρχάς ότι από τις αποφάσεις Chavez-Vilchez κ.λπ. καθώς και K. A. κ.λπ. δεν προκύπτει ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν τη φύση του δικαιώματος διαμονής. Ο όρος «δικαίωμα διαμονής προσωρινού χαρακτήρα» πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα εντός της Ένωσης. Η προσφεύγουσα επικαλείται συναφώς την απόφαση Singh.
- 10 Επιπλέον, δεν προκύπτει από την οδηγία 2003/109 ότι το παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής της προσφεύγουσας έχει προσωρινό χαρακτήρα. Από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής εξαιρούνται μόνον τα δικαιώματα διαμονής ως προς τα οποία είναι σαφές εκ προοιμίου ότι έχουν προσωρινό χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα τα δικαιώματα διαμονής των σπουδαστών και των εσωτερικών άμισθων βοηθών (au pair). Από την οδηγία 2003/109 δεν μπορεί να συναχθεί ότι άδεια διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες πρέπει να χορηγείται μόνον στην περίπτωση αυτοτελών και ανεξάρτητων αδειών διαμονής.
- 11 Επιπροσθέτως, το γεγονός ότι η σχέση εξάρτησης είναι πιθανό να λήξει στο μέλλον δεν συνεπάγεται ότι το δικαίωμα διαμονής της προσφεύγουσας έχει προσωρινό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, σκοπός της προσφεύγουσας είναι να εγκατασταθεί μόνιμα. Επομένως, εμπίπτει σαφέστατα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2003/109. Η απόρριψη της αίτησής της προσκρούει, ως εκ τούτου, στο άρθρο 3 της οδηγίας αυτής.
- 12 Περαιτέρω, ο καθού δεν είναι αρμόδιος να αρνηθεί να της χορηγήσει άδεια διαμονής. Συγκεκριμένα, δυνάμει του άρθρου 45b, παράγραφος 1, στοιχείο a, του Vw 2000, η μη χορήγηση άδειας διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες είναι δυνατή μόνον αν ο ενδιαφερόμενος κατέχει άδεια διαμονής προσωρινού χαρακτήρα βάσει του άρθρου 14 του Vw 2000. Η προσφεύγουσα δεν κατέχει εθνική άδεια διαμονής, αλλά δικαίωμα διαμονής δυνάμει του δικαίου της Ένωσης. Δεν συντρέχει κανένας από τους λόγους άρνησης που προβλέπονται στο άρθρο 45b του Vw 2000, οπότε ο καθού δεν είχε δικαίωμα να απορρίψει την αίτηση.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

- 13 Η απάντηση στο ερώτημα αν το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει προσωρινό χαρακτήρα είναι κρίσιμη προκειμένου να διαπιστωθεί αν ο καθού είχε δικαίωμα να απορρίψει την αίτηση της προσφεύγουσας για τη χορήγηση άδειας της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες.
- 14 Κατά το rechtbank (πρωτοδικείο), δεν είναι δυνατόν να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό χωρίς εύλογη αμφιβολία. Το rechtbank (πρωτοδικείο) εξήγρε, στη νομολογία του Δικαστηρίου, ενδείξεις ότι το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ δεν έχει προσωρινό χαρακτήρα. Αντιθέτως, το τμήμα διοικητικών διαφορών του Raad van State (Συμβουλίου της Επικρατείας, Κάτω Χώρες) έκρινε στις 23 Σεπτεμβρίου 2020 (NL:RVS:2020:2272) ότι το δικαίωμα διαμονής που απορρέει από ανήλικο τέκνο αποσβέννεται, καταρχήν, όταν το τέκνο ενηλικιώνεται ή όταν δεν εξαρτάται πλέον οικονομικά από τον υπήκοο τρίτης χώρας. Επομένως, κατά το Raad van State (Συμβούλιο της Επικρατείας), είναι σαφές εκ προοιμίου ότι το δικαίωμα διαμονής έχει προσωρινό χαρακτήρα.

Εμπίπτει ο καθορισμός της φύσεως του δικαιώματος διαμονής στην αρμοδιότητα των κρατών μελών;

- 15 Οι διάδικοι διαφωνούν, κατ' αρχάς, ως προς το ζήτημα κατά πόσον η φύση του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αποτελεί εθνικό ζήτημα ή πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης. Το rechtbank (πρωτοδικείο) εκτιμά ότι, στις αποφάσεις του Δικαστηρίου τις οποίες παραθέτει ο καθού, δεν υφίστανται ενδείξεις ότι η ερμηνεία της φύσεως του εν λόγω δικαιώματος διαμονής αποτελεί ζήτημα του εθνικού δικαίου. Κατά το rechtbank (πρωτοδικείο), από τη νομολογία αυτή προκύπτει ακριβώς ότι το ζήτημα κατά πόσον ένα δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει προσωρινό χαρακτήρα πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα εντός της Ένωσης. Συγκεκριμένα, από τις εν λόγω αποφάσεις συνάγεται ότι ο καθορισμός των προϋποθέσεων που αφορούν ένα δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αποτελεί εθνικό ζήτημα, όχι όμως και ο καθορισμός της φύσεως του δικαιώματος διαμονής. Όπως έκρινε το Δικαστήριο στη σκέψη 54 της απόφασης Κ. Α. κ.λπ., οι προϋποθέσεις αυτές αφορούν διαδικαστικές ρυθμίσεις όπως, για παράδειγμα, κανόνες σχετικούς με τον τρόπο με τον οποίο υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να αποδείξει ότι έχει δικαίωμα να του χορηγηθεί άδεια διαμονής Chavez-Vilchez. Το ζήτημα κατά πόσον το δικαίωμα διαμονής έχει προσωρινό χαρακτήρα θίγει, όμως, τον πυρήνα του εν λόγω δικαιώματος διαμονής. Ως εκ τούτου, το rechtbank (πρωτοδικείο) διερωτάται αν τα κράτη μέλη θα έπρεπε να αποφασίζουν σχετικά. Συγκεκριμένα, τούτο θα σήμαινε ότι δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ μπορεί κάλλιστα να θεμελιώσει σε ένα κράτος μέλος άδεια διαμονής σύμφωνα με την οδηγία 2003/109, ενώ σε άλλο όχι. Τούτο θα συνεπαγόταν μη επιθυμητή νομική ανισότητα. Υπό τις συνθήκες αυτές, το rechtbank (πρωτοδικείο) υποβάλλει το πρώτο ερώτημα.

- 16 Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι η φύση του δικαιώματος διαμονής αποτελεί ζήτημα το οποίο διέπεται από το δίκαιο της Ένωσης, το rechtbank (πρωτοδικείο) ζητεί επίσης από το Δικαστήριο να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα.

Έχει το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ προσωρινό χαρακτήρα;

– *Παρεπόμενα δικαιώματα διαμονής*

- 17 Ο καθού εξέφερε την άποψη ότι, από το γεγονός ότι το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ απορρέει από τα δικαιώματα πολίτη της Ένωσης, μπορεί να συναχθεί ότι ένα τέτοιο δικαίωμα διαμονής ουδέποτε μπορεί να θεμελιώσει καθεστώς μόνιμης διαμονής. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα αυτό υφίσταται μόνον προκειμένου να αποτραπεί το ενδεχόμενο να χρειαστεί ο πολίτης της Ένωσης να εγκαταλείψει το έδαφος της Ένωσης. Δεν συνδέονται με αυτό ίδια δικαιώματα.
- 18 Το rechtbank (πρωτοδικείο) επισημαίνει ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο σε διάφορες αποφάσεις⁵, το δίκαιο της Ένωσης δεν παρέχει κανένα αυτοτελές δικαίωμα σε υπηκόους τρίτων χωρών. Συγκεκριμένα, τα δικαιώματα που ενδεχομένως τους παρέχουν οι διατάξεις της Συνθήκης σχετικά με την ιθαγένεια της Ένωσης δεν αποτελούν ίδια δικαιώματα, αλλά δικαιώματα που απορρέουν από την άσκηση, εκ μέρους πολίτη της Ένωσης, του δικαιώματός του να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα εντός της Ένωσης. Τούτο ισχύει όχι μόνο για τα δικαιώματα που απορρέουν από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, αλλά και για τα δικαιώματα που απορρέουν από την οδηγία 2004/38 (αποφάσεις Eind⁶, Dereci⁷, Iida⁸, O. και B.⁹, καθώς και Rendón Marín¹⁰).
- 19 Τα παρεπόμενα δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζονται δυνάμει της οδηγίας 2004/38 σε υπήκοο τρίτης χώρας που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης θα μπορούσαν κάλλιστα να θεμελιώσουν καθεστώς μόνιμης διαμονής (βλ. άρθρο 16 της οδηγίας αυτής). Προς τούτο, θα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/38, ο υπήκοος τρίτης χώρας που είναι μέλος της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, όπως άλλωστε και ο ίδιος ο πολίτης της Ένωσης, να έχει διαμείνει νομίμως για πέντε έτη στο κράτος μέλος υποδοχής.

⁵ Απόφαση Chavez-Vilchez, σκέψη 62· αποφάσεις της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, Rendón Marín, C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψεις 72 και 73, και της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, CS, C-304/14, EU:C:2016:674, σκέψεις 27 και 28.

⁶ Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-291/05, EU:C:2007:771, σκέψη 23.

⁷ Απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 2011, C-256/11, EU:C:2011:734, σκέψη 55.

⁸ Απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012, C-40/11, EU:C:2012:691, σκέψεις 66 έως 68.

⁹ Απόφαση της 12ης Μαρτίου 2014, C-456/12, EU:C:2014:135, σκέψη 36.

¹⁰ Απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, C-165/14, EU:C:2016:675, σκέψη 36.

- 20 Επομένως, τίθεται το ερώτημα εάν μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ των παρεπόμενων δικαιωμάτων δυνάμει οδηγίων και των παρεπόμενων δικαιωμάτων δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ. Ο γενικός εισαγγελέας επισήμανε επίσης στις προτάσεις του επί των υποθέσεων *Rendón Marín* και *CS*¹¹ την ενδεχόμενη ασυνεπή αντιμετώπιση του παρεπόμενου δικαιώματος διαμονής αναλόγως του αν το εν λόγω δικαίωμα απορρέει από την οδηγία 2004/38 ή από το άρθρο 20 ΣΛΕΕ, όπως αυτό έχει ερμηνευθεί με την απόφαση *Ruiz Zambrano*¹².
- 21 Από την άλλη πλευρά, τα ίδια τα κράτη μέλη θέσπισαν το παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής που προβλέπει η οδηγία 2004/38. Επιπλέον, τα ίδια τα κράτη μέλη δέχθηκαν επίσης ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι είναι μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης θα μπορούσαν να αποκτήσουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής δυνάμει της οδηγίας 2004/38. Πράγματι, τα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνονται στην οδηγία. Ωστόσο, το παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αναπτύχθηκε με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Τούτο θα μπορούσε να αποτελέσει ένδειξη για διαφορετική μεταχείριση των εν λόγω παρεπόμενων δικαιωμάτων διαμονής. Το *rechtbank* (πρωτοδικείο) διερωτάται αν τούτο ενδείκνυται. Εξάλλου, από το ότι άλλα παρεπόμενα δικαιώματα διαμονής μπορούν να θεμελιώσουν καθεστώς μόνιμης διαμονής, το *rechtbank* (πρωτοδικείο) συνάγει ότι το γεγονός και μόνον ότι το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ αποτελεί παρεπόμενο δικαίωμα διαμονής δεν επαρκεί, αυτό καθαυτό, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι αποτελεί, ως εκ της φύσεώς του, δικαίωμα διαμονής προσωρινού χαρακτήρα.

– *Η οδηγία 2003/109*

- 22 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το περιεχόμενο του όρου «νόμιμη διαμονή» που περιλαμβάνεται στην οδηγία 2003/109, καθώς και οι συναφείς προϋποθέσεις ή τα συναφή δικαιώματα, μπορούν να καθοριστούν από τα κράτη μέλη¹³. Αν υπήκοος τρίτης χώρας έχει διαμείνει σε κράτος μέλος νομίμως και αδιαλείπτως κατά τα πέντε τελευταία έτη πριν από την υποβολή της αίτησης, μπορεί να χορηγηθεί άδεια διαμονής σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 2003/109, η οδηγία αυτή δεν εφαρμόζεται σε υπηκόους τρίτων χωρών οι οποίοι διαμένουν αποκλειστικά για λόγους προσωρινού χαρακτήρα, όπως ως εσωτερικοί άμισθοι βοηθοί (*au pair*) ή εποχιακά εργαζόμενοι, ή ως μισθωτοί εργαζόμενοι απασχολούμενοι από φορέα παροχής υπηρεσιών στο πλαίσιο διασυνοριακής παροχής υπηρεσιών, ή ως φορείς παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών, ή σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η άδεια διαμονής τους έχει επίσημα περιοριστεί.

¹¹ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Szpunar στις υποθέσεις *Rendón Marín* και *CS*, C-165/14 και C-304/14, EU:C:2016:75, σημείο 152.

¹² Απόφαση της 8ης Μαρτίου 2011, C-34/09, EU:C:2011:124.

¹³ Βλ., για παράδειγμα, απόφαση *Singh*, σκέψη 39.

- 23 Από την απόφαση Singh (σκέψεις 45 έως 50) προκύπτει ότι, για να καθοριστεί η φύση του δικαιώματος διαμονής, πρέπει να εξακριβωθεί αν ο υπήκοος τρίτης χώρας προτίθεται να εγκατασταθεί επί μακρόν στο οικείο κράτος μέλος. Εάν συντρέχει τέτοια περίπτωση, τούτο συνιστά ένδειξη περί του ότι το δικαίωμα διαμονής δεν έχει προσωρινό χαρακτήρα.
- 24 Τα παραδείγματα που μνημονεύονται στην οδηγία 2003/109 έχουν το κοινό στοιχείο ότι ο ενδιαφερόμενος υπήκοος τρίτης χώρας δεν προτίθεται να εγκατασταθεί επί μακρόν στο κράτος μέλος. Σε καθεμία από τις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για διαμονή περιορισμένης διάρκειας, δεν έχει δημιουργηθεί στενός δεσμός με το κράτος μέλος, ενώ παραμένει ο δεσμός με τη χώρα καταγωγής¹⁴.
- 25 Επομένως, η πρόθεση του υπηκόου τρίτης χώρας να εγκατασταθεί σε ορισμένη χώρα είναι καθοριστική για την κρίση περί του προσωρινού χαρακτήρα του δικαιώματος διαμονής. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς τους λόγους για τους οποίους πρέπει το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ να αντιμετωπίζεται διαφορετικά από άλλο δικαίωμα διαμονής το οποίο μπορεί κάλλιστα να θεμελιώσει δικαίωμα διαμονής δυνάμει του δικαίου της Ένωσης.
- 26 Σύμφωνα με την οδηγία 2003/109, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πρόθεση του υπηκόου της τρίτης χώρας να εγκατασταθεί επί μακρόν στο κράτος μέλος. Συγκεκριμένα, σκοπός της οδηγίας αυτής είναι η ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών στο κράτος μέλος διαμονής. Στην περίπτωση δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το δικαίωμα διαμονής έχει χορηγηθεί στον υπήκοο τρίτης χώρας προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο πολίτης της Ένωσης μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματά του που απορρέουν από την ιθαγένεια. Εντούτοις, στην πράξη, τούτο έχει ως συνέπεια ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας ασκεί επίσης δραστηριότητες μέσω των οποίων συμμετέχει επί μακρόν στην κοινωνία, όπως είναι, για παράδειγμα, η σύναψη συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου, η αγορά κατοικίας και η επένδυση χρόνου στη δημιουργία και καλλιέργεια ενός κοινωνικού δικτύου. Επιπλέον, στην περίπτωση δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, ο υπήκοος τρίτης χώρας που είναι γονέας πολίτη της Ένωσης θεωρείται ότι, ακριβώς λόγω του τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης –το οποίο, μεταξύ άλλων, πηγαίνει στο σχολείο, αποκτά φίλους και αθλείται στο εν λόγω κράτος μέλος–, αναπτύσσει στενό και διαρκή δεσμό με το κράτος μέλος. Η ένταξη του γονέα στο κράτος μέλος συνιστά ακριβώς σημαντικό στοιχείο της ανατροφής του τέκνου στο κράτος αυτό.
- 27 Όσον αφορά το επιχείρημα του καθού ότι η σχέση εξάρτησης θα λήξει κάποια στιγμή στο μέλλον –ήτοι όταν το τέκνο που είναι πολίτης της Ένωσης θα έχει συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του– και, επομένως, έχει προσωρινό χαρακτήρα, το *rechtbank* (πρωτοδικείο) εκτιμά ότι, στο στάδιο αυτό, δεν υφίστανται ενδείξεις για τη διαπίστωση ότι το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του

¹⁴ Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Singh, C-502/10, EU:C:2012:294, σημείο 48.

άρθρου 20 ΣΛΕΕ έχει, ως εκ της φύσεώς του, προσωρινό χαρακτήρα. Επομένως, δεν είναι σαφές εάν το προαναφερθέν δικαίωμα διαμονής πράγματι αποσβέννεται άμεσα με την ενηλικίωση του τέκνου που είναι πολίτης της Ένωσης. Είναι απολύτως εύλογο ένα τέκνο ηλικίας 18 ετών, το οποίο πηγαίνει ακόμη στο σχολείο, να εξακολουθεί να τελεί σε σχέση εξάρτησης προς τον έχοντα την επιμέλεια γονέα του. Επιπλέον, υπάρχουν και άλλοι λόγοι διαμονής οι οποίοι σε δεδομένη στιγμή ενδέχεται να παύσουν να υφίστανται. Δεν έχουν όλοι αυτοί οι λόγοι διαμονής προσωρινό χαρακτήρα.

- 28 Λαμβανομένων υπόψη των αμφιβολιών ως προς τον προσωρινό χαρακτήρα του δικαιώματος διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ, το rechtbank (πρωτοδικείο) υποβάλλει το δεύτερο και το τρίτο ερώτημα.

Μεταφέρθηκε ορθώς το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2003/109 στο ολλανδικό δίκαιο;

- 29 Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο τρίτο ερώτημα, είναι κρίσιμα τα εξής.
- 30 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2003/109 μεταφέρθηκε στο ολλανδικό δίκαιο με το άρθρο 45b του Vw 2000. Κατά το άρθρο αυτό, δικαίωμα διαμονής προσωρινού χαρακτήρα στηριζόμενο σε άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου κατά την έννοια του άρθρου 14 του Vw 2000 (ήτοι εθνική άδεια διαμονής ορισμένου χρόνου) αποτελεί λόγο άρνησης χορήγησης άδειας διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες. Το δικαίωμα διαμονής δυνάμει του άρθρου 20 ΣΛΕΕ δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής· συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή πρόκειται για δικαίωμα διαμονής στηριζόμενο στο δίκαιο της Ένωσης. Τούτο σημαίνει ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2003/109 δεν μεταφέρθηκε ορθώς στο εσωτερικό δίκαιο. Οι Κάτω Χώρες φαίνεται ότι επέλεξαν να ερμηνεύσουν το άρθρο 3, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας κατά τρόπο στενότερο απ' ό,τι επιτρέπεται.
- 31 Τίθεται το ερώτημα πώς πρέπει το rechtbank (πρωτοδικείο) να αντιμετωπίσει το ζήτημα αυτό. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, όταν μια οδηγία δεν έχει μεταφερθεί ορθώς στο εσωτερικό δίκαιο και ο εθνικός δικαστής καλείται να προβεί σε ερμηνεία κατά τρόπο σύμφωνο με την οδηγία αυτή, η εν λόγω ερμηνεία δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για να θεμελιώσει ερμηνεία του εθνικού δικαίου *contra legem*¹⁵. Εν προκειμένω, το εθνικό δίκαιο φαίνεται να είναι ευνοϊκότερο για τον υπήκοο τρίτης χώρας απ' ό,τι η οδηγία 2003/109. Συγκεκριμένα, κατά το εθνικό δίκαιο, τα δικαιώματα διαμονής που έχουν προσωρινό χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης, δεν μπορούν να οδηγήσουν στην άρνηση χορήγησης άδειας διαμονής της Ένωσης για επί μακρόν διαμένοντες, ενώ τα εν λόγω δικαιώματα διαμονής αποκλείουν, βάσει της οδηγίας αυτής, τους υπηκόους τρίτων χωρών από το πεδίο εφαρμογής της τελευταίας. Για

¹⁵ Απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 25.

τους λόγους αυτούς, το rechtbank (πρωτοδικείο) υποβάλλει στο Δικαστήριο το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ